

Meer abortussen dan normaal? Alarmbellen!

TEKST: JOJANNEKE RODENBURG. FOTO'S: ROYAL GD, SHUTTERSTOCK

Meerjarig onderzoek toont aan dat Chlamydia abortus de belangrijkste oorzaak is van besmettelijke abortus bij schapen. En dat betekent oppassen geblazen, want deze bacterie is niet alleen gevaarlijk voor kleine herkauwers maar ook voor mensen. Schapenhouders doen er goed aan de risico's in kaart te brengen.

Vanuit een nationaal actieplan (Versterken Zoönosenbeleid 2022-2026) werken veterinaire en humane partijen samen om het bewustzijn over zoönosen te vergroten. Chlamydia abortus (C. abortus) is zo'n van dier op mens overdraagbare aandoening. Wanneer deze bacterie eenmaal in een koppel aanwezig is, is het een vrijwel onmogelijke opgave om zo'n koppel weer chlamydia-vrij te krijgen. Vervelend voor de schapenhouder die zijn fokkerij-inspanningen en bedrijfsinkomen ziet afnemen, maar een besmetting kan ook bij mensen tot ziekte leiden. C. abortus is met name gevaarlijk voor zwangere vrouwen. Daarnaast kan het longontste-

kingen veroorzaken. Over het algemeen lopen mensen met een verminderde weerstand een hoger risico. En daarbij maakt de ziekte geen onderscheid tussen de schapenhouder zelf of bijvoorbeeld een bezoeker.

SIGNALEN HERKENNEN

Nienke Snijders, dierenarts bij Royal GD, vertelt dat C. abortus de meest aangevoelde oorzaak was van besmettelijke abortus in abortusinzendingen van kleine herkauwers. Die waren ingestuurd tussen 2014 en 2024 voor pathologisch onderzoek. En juist omdat deze bacterie een zoönose is, is het belang van een diagnose groot. Zodat er tijdig kan worden

>> Ooien kunnen drager zijn zonder tekenen te vertonen. Ze zijn niet ziek en aborteren ook niet. Toch scheiden ze de bacterie uit rondom aflammeren en zullen gezonde dieren infecteren.

'OOK HET EIGEN GEZIN IS KWETSBAAR'

Alhoewel schapenhouders vaak wel op de hoogte zijn van de risico's van besmettelijke abortus ervaren de meeste het toch als een 'ver van mijn bed show'. Onterecht, zegt Tim van Aken, veearts bij Dierenartsengroep Rivierenland. Hij begeleidt meerdere schapenbedrijven en is altijd alert op abortusgevallen. "Elk bedrijf heeft wel eens last van doodgeboren of zwakke lammeren. En ook een vroeggeboorte komt wel eens voor. Maar als het verloop anders is dan andere jaren, doe je er goed aan de oorzaak te achterhalen. Voor de gezondheid van je koppel, maar ook voor de eigen gemoedsrust. Want meestal valt pas na diagnose het kwartje. Een besmettelijke ziekte? Wat betekent dat voor m'n kinderen die graag flesjes geven, voor de buurvrouw die bij de laatste geboorte kwam kijken of voor je schoonvader die gisteren de schuur heeft aangeveegd?"

Als je de ziekte op tijd signaleert, kun je volgens Van Aken veel ellende voorkomen. "En ik snap best", vervolgt hij, "het is lastig. Zeker voor vrouwelijke schapenhouders die ook tijdens de aflammerperiode willen doorwerken. Maar wees altijd alert. En blijf je bewust van de risico's. Want volgens mij komt C. abortus veel vaker voor dan we denken. Zo herinner ik me een antistoffenonderzoek bij veterinaire professionals waarbij de meeste deelnemers positief testten. Die hebben dus allemaal een besmetting doorgemaakt. Antistoffen aan sich zijn niet verkeerd, maar een besmetting tijdens de zwangerschap, dat moet je koste wat koste voorkomen."

ingegrepen. Snijders: "In de praktijk is een besmet dier of koppel met een abortusverwekker zoals C. abortus niet makkelijk te herkennen. Er bestaat daarnaast geen gezondheidsstatus voor besmettelijke abortusverwekkers. Hierdoor is het voor houders lastig om te voorkomen dat zij deze bacterie door aankoop van besmette ooien binnenslepen. Mede daarom kan de ziekte ongemerkt in een koppel terecht komen en risico vormen voor zowel dier als mens." Die constatering heeft de GD, in opdracht van ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN), doen besluiten om samen met het RIVM en de GGD de bewustwording

rondom zoönotische abortusverwerkers te vergroten. Bij schapenhouders, erfbedrevers en burgers.

C. abortus komt in de regel op een bedrijf binnen met de aankoop van besmette dieren. Daarbij gaat het vooral om de aankoop van vrouwelijk fokmateriaal dat in contact is geweest met de bacterie. Deze dieren kunnen de infectie bij zich dragen zonder dat er iets aan ze te zien is. Echter, als deze ooien zelf drachtig worden kunnen ze in een later stadium alsnog aborteren. Hoe een abortusuitbraak op een bedrijf direct na introductie verloopt, hangt af van het tijdstip waarop de bacterie wordt

geïntroduceerd. Is dit voor de negentigste dag van de dracht, dan kan er abortus optreden. En als het eerst aborterende dier haar drachtige koppelgenoten nog kan besmetten, kan er een abortusstorm volgens waarbij meer dan 50 procent van de dieren aborteert.

JAARLIJKS TERUGKOMEN

Treedt het eerste geval van door C. abortus veroorzaakte abortus laat in het aflamseizoen op (na de 90ste dag), dan blijft het aantal abortusgevallen in het jaar van introductie in de regel beperkt. Verkeert een aantal schapen in het gevoelige stadium van de dracht, dan kunnen deze

dieren hetzelfde jaar nog aborteren. Is dat niet het geval, dan kan een hoog percentage van de geïnfecteerde dieren het jaar daarop aborteren. Na een aantal jaren

treedt abortus bijna alleen op bij schapen die voor de eerste keer aflammeren en bij aangekochte dieren. Let wel, ook vroeggeboorten en slappe lammeren kunnen een

signaal zijn van *C. abortus*. De infectie blijft in het koppel bestaan maar leidt bij dieren die geaborteerd hebben tot een zodanige immuniteit dat hetzelfde dier in de regel niet weer aborteert.

'HANDEN WASSEN, HANDEN WASSEN EN NOG EENS HANDEN WASSEN!'

Hygiëne is het sleutelwoord om besmettingen te voorkomen. En dat besef kan volgens Ariene Rietveld, arts infectieziektenbestrijding van de GGD Hart voor Brabant, altijd beter. Het Keurmerk Zoönosen is hiervoor een uitstekend instrument. Nederland telt ongeveer vijfhonderd stads- en kinderboerderijen. Daarbovenop heb je nog zorgboerderijen, agrarische kinderopvang en 'gewone' schapenhouders die stages of lammetjesdagen aanbieden. "Dan heb je het over heel veel bezoekers die jaarlijks in contact komen met schapen", rekent Rietveld voor. "En je moet er toch niet aan denken dat iemand een besmetting oploopt. Ik ben daarom altijd weer blij als ik het bordje Keurmerk Zoönosen zie hangen. Dan weet ik dat die dierhouder zich bewust is van de infectieroutes en de hygiëne naar een hoger plan heeft getrokken."

Een heel goed voorbeeld is volgens Rietveld handen wassen. "Dat is een eenvoudige maatregel waar je sowieso gelegenheid voor moet bieden", vervolgt ze. "Ontvang je bezoekers? Zorg dan altijd voor water en zeep. Ook het isoleren van zieke dieren of oöien die moeten aflammeren is een belangrijke maatregel. Maar het Keurmerk laat ondernemers ook nadenken over wat te doen met zwanger personeel of zwangere cliënten. Natuurlijk is er een gedeelde verantwoordelijkheid, maar als mensen onvoldoende geïnformeerd zijn, kunnen er slachtoffers vallen. Een extra waarschuwing kan daarom nooit kwaad. En dat geldt ook voor schapenhouders zelf. Dus ben je ziek, meldt dan aan de huisarts dat je met dieren werkt. Dan kan hij of zij rekening houden met eventuele zoönosen. Trouwens, waarom wordt er nog zoveel met blote handen gewerkt? Is het een soort misplaatste heroïek van vroeger? Trek alsjeblieft handschoenen en beschermende kleding aan. Want naast *C. abortus* circuleren er nog veel meer overdraagbare ziekten."

Oöien kunnen dus drager zijn van de bacterie zonder daarvan tekenen te vertonen. Ze zijn niet ziek en aborteren ook niet. Toch scheiden ze de bacterie uit rondom aflammeren en zullen weer gezonde dieren infecteren. Zo suddert de besmetting door. Vaak zonder dat de schapenhouder er erg in heeft. De enige manier om duidelijkheid te krijgen is door onderzoek. Pathologisch onderzoek is de beste manier om de diagnose van abortus te stellen. Wanneer een schapenhouder te maken krijgt met abortus, kan hij of zij de verworpen of doodgeboren vrucht met de nageboorte naar de GD insturen. Daar beoordeelt een patholoog het binnengekomen materiaal en neemt monsters voor microscopisch en aanvullende onderzoek (onder andere bacteriologisch en parasitologisch onderzoek).

CHLAMYDIA CHECK

Laagdrempelige opties zijn diepe keelwabs bij de verworpen lammeren. Die kan de schapenhouder zelf uitvoeren en geven een goede indicatie van mogelijke besmettelijke bacteriële oorzaken die op het bedrijf aanwezig zijn. Keelwabs zijn bovendien heel geschikt als de nageboorte ontbreekt. Ook is er de mogelijkheid van vaginaal swabs kort na aflammeren of abortus. De GD biedt hiervoor de Chlamydia Check aan. Zo kan per oöi of koppel de aanwezigheid van *C. abortus* gecontroleerd worden. Vooral bedrijven met een publieksfunctie maken hiervan gebruik. Maar ook voor fokkers die vrouwelijke dieren willen aan- of verkopen, is het zinvol. Tot slot wordt bloedonderzoek ingezet om *C. abortus* op te sporen. In het bloed wordt echter niet de bacterie zelf aangetoond, maar wel eventuele afweerstoffen. Afweerstoffen blijven tot enkele weken na verwerpen zichtbaar in het bloed.

Vanwege de verschillende testmethoden en het ingewikkelde verloop van de ziekte is het belangrijk om altijd de hulp van de veearts in te roepen. Die kan de uitslagen zorgvuldiger interpreteren. En samen kun je alvast de nodige voorzorgsmaatregelen

Keelwabs bij verworpen lammeren kan de schapenhouder zelf uitvoeren en geven een goede indicatie van mogelijke besmettelijke bacteriële oorzaken.

OORZAKEN

Voorbeelden van besmettelijke oorzaken van abortus

- Bacteriën: het meest voorkomend in Nederland vanaf 2006 zijn *Chlamydia abortus*, *Campylobacter* spp., *Listeria* spp., *Coxiella burnetii*, *Yersinia* spp., *Salmonella* spp

- Virussen: border disease virus

- Parasieten: *Toxoplasma gondii*

De meeste van de bovenstaande besmettelijke abortusverwekkers zijn zoönosen.

Voorbeelden van niet-besmettelijke oorzaken van abortus

- Stress: door een hond of wolf die de dieren heeft bejaagd
- Ziekte: van het moederdier, leverbot-ziekte of (slepende) melkziekte
- Ondervoeding van het moederdier
- Verkeerd gebruik van medicijnen
- Giftige planten

⚠ Ga zorgvuldig om met abortusmateriaal (vrucht, nageboorte, vervuild stro, etc.) en met het moederdier.

nemen en indien nodig een behandelplan opstellen. Daarbij is het ook belangrijk de dier-menscontacten na te lopen. Sowieso is het voor zwangere vrouwen onverstandig om in de buurt te komen van een aflamstal, maar in geval van een aborterend dier moeten de alarmbellen heel hard gaan rinkelen. Vermijd contact! En bedenk: ook indirect contact kan een besmetting veroorzaken. Een schapenhouder die geassisteerd heeft bij een geboorte en daarna binnen koffie gaat drinken, kan de bacterie al meenemen in zijn kleren. Wees dus altijd voorzichtig. Was en ontsmet grondig je handen en alle stalmaterialen. En mochten er klachten optreden, meld dan bij de huisarts dat je in contact bent geweest met schapen.

VOORKOMEN EN BEHANDELEN

De beste manier om C. abortus op het bedrijf te voorkomen, is door geen dieren aan te kopen. Maar mocht de bacterie toch rondgaan, dan is het belangrijk om verdere verspreiding te stoppen. En dat vraagt om onmiddellijke actie, dus nog voordat de diagnose binnen is. Belangrijkste regel is om dieren die hebben geaborteerd direct te scheiden van de andere drachtige oaien. Zorg ook dat de vrucht, nageboorte en vervuild stro gelijk worden weggehaald.

AANDACHTSPUNTEN

Goed om te weten:

- Een opgelopen infectie met *Chlamydia abortus* is vrijwel niet uit een koppel te krijgen
- Een afwijkend aantal abortussen is aangifteplichtig bij de NVWA
- Door pathologisch onderzoek op de vrucht en nageboorte kan een infectieuze oorzaak van abortus worden vastgesteld

Hygiënemaatregelen in geval van abortus:

- Verwijder de vrucht en nageboorte
- Verwijder een aborterend moederdier uit het koppel
- Ontsmet de locatie van de abortus
- Was je handen naderhand

Ga zorgvuldig om met abortusmateriaal (vrucht, nageboorte, vervuild stro, etc.) en met het moederdier:

- Doe de vrucht en nageboorte in de kadaverton (of stuur in voor diagnostiek)
- Houd de dieren die geaborteerd hebben gescheiden van andere dieren, het publiek en de overige erfbetreders

Mocht er onverhoopt een positieve uitslag volgen, weet dan dat behandeling mogelijk is. Ook bij mensen. Met antibiotica kan namelijk verdere schade aan de placenta worden beperkt en daarmee het aantal abortussen worden teruggedrongen. Vervolgens luidt het advies om in een besmette koppel te vaccineren tegen C. abortus. In Nederland zijn twee verschil-

lende vaccins beschikbaar. Ook hierbij kan de dierenarts helpen.

Voor C. abortus bij kleine herkauwers, kameelachtige en hertachtige geldt een meldingsplicht. Dus aborteren er plots meer schapen dan normaal, licht dan de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (www.nvwa.nl) in. 🐑